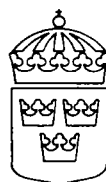

Lagutskottets betänkande

1988/89:LU26

Fotografers rättigheter

1988/89
LU26

Sammanfattning

I betänkandet behandlas en motion (fp) vari begärs att reglerna om fotografers rättigheter till sina bilder skall integreras i upphovsrättslagen. Utskottet avstyrker bifall till motionen med hänvisning till pågående arbete inom upphovsrättsutredningen. En reservation (fp) har fogats till betänkandet.

Motionen

Motion 1988/89:L801 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp), vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om integrering av fotografireglerna i upphovsrättslagen.

Gällande ordning

Lagen (1969:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger ett tidsbegränsat skydd åt den som skapat ett sådant verk. Upphovsrättslagen bygger liksom motsvarande lagar i de andra nordiska länderna på internationella konventioner.

Skyddet enligt upphovsrättslagen innebär att den som skapat verket har rätt att utnyttja detta ekonomiskt och har ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Har flera medverkat vid tillkomsten av det skyddade verket har var och en av dem upphovsrätt. Så kan t.ex. vara fallet beträffande ett filmverk, där upphovsrätten kan tillkomma manusförfattare, regissör, producent, arkitekter, koreografer m.fl. Fotografierna som medverkar i en film åtnjuter dock inte något skydd enligt upphovsrättslagen utan deras rättigheter regleras av lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild.

Begreppen litterärt och konstnärligt verk i lagen är mycket vidsträckta. Till litterära verk räknas bl.a. skönlitteratur och beskrivande framställningar i ord såsom vetenskapliga arbeten och handböcker. Som konstnärliga verk räknas i princip alla former, där verk skapas i syfte att nå en konstnärlig verkan, t.ex. i bild, rörelse eller toner. Till denna grupp hör bl.a. målningar, alster av bildhuggarkonst, sceniska verk som teaterpjäser och koreografiska verk, musikaliska kompositioner både när de framförs och framträder i notskrift samt filmverk, både spelfilm och under vissa förutsättningar kortfilmer och journalfilmer.

För att en produkt över huvud taget skall anses som ett verk och därmed komma i åtnjutande av skydd enligt lagen måste den ha vad man brukar kalla verkshöjd. Samma sak kan också uttryckas så, att en produkt är ett verk, om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller därför idéer och uppslag som flera kan tänkas komma på, vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enklare nyttoföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Ett auktorverk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte blott en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en grammofonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv., som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan också framträda i obeständig form, t.ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller televisionsskärmen. Alla former var verket framträder faller inom dess skyddssfär, även bearbetningar.

Upphovsrätt uppkommer utan några formaliteter, så snart upphovsmannen har gjort det skapade verket på något sätt tillgängligt för annan. En sådan uppkommen, ursprunglig upphovsrätt kan endast tillkomma den fysiska person som skapat verket. En juridisk person, t.ex. ett filmföretag, kan inte vara upphovsman. Om upphovsmannen är anställd med uppgift att framställa upphovsrättsligt skyddade verk övergår åtminstone i viss omfattning upphovsrätten till arbetsgivaren. I vad mån rätten övergår beror på olika omständigheter, bl.a. innehållet i anställningsavtalet.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra verket tillgängligt för allmänheten, t.ex. genom att framföra eller visa det offentligt och sprida exemplar av verket. Som framställning av exemplar anses bl.a. olika former av kopiering av verket.

Upphovsrättslagen innehåller också regler om s.k. närstående rättigheter vilka ger bl.a. utövande konstnärer och fonogramproducenter ett visst skydd.

Skyddet för upphovsmän, utövande konstnärer m.fl. är i vissa avseenden inskränkt av hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

Den som gör intrång i de rättigheter som lagen ger upphovsmän och andra rättighetshavare kan dömas till straff och förpliktas utge skadestånd.

Upphovsmännens rättigheter enligt upphovsrättslagen gäller under en tid av 50 år räknat från upphovsmannens död. För verk som utgivits anonymt eller under en inte allmänt känd pseudonym räknas skyddstiden dock från det verket offentliggjordes.

Fotografers rättigheter till sina bilder regleras som nämnts inte i upphovsrättslagen utan i lagen om rätt till fotografisk bild. Lagen gäller alla typer av fotografiska bilder och således inte bara bilderna i en film. Liksom upphovsrättslagen har den nuvarande fotografilagen tillkommit i samarbete med Danmark, Finland och Norge och bygger på internationella konventioner.

Enligt huvudregeln i fotografilagen har den som framställt en fotografisk bild utslutande rätt att genom fotografi, tryck, teckning eller annat förfarande framställa exemplar av bilden liksom att visa den offentligt.

Fotografen har således en förfoganderätt till bilden, något som i huvudsak skyddar det ekonomiska värdet av bilden. Fotografilagen innehåller också regler om ett ideellt skydd av bilden.

För beställt fotografi gäller särskilda regler. Enligt 14 § fotografilagen tillkommer rätten till sådan bild beställaren, om inte annat uttryckligen har avtalats. Fotografen får dock på sedvanligt sätt ställa ut bilden i reklamsyfte, om inte beställaren förbjuder det. Även om fotografen har förbehållit sig rätten till ett beställt porträtt får beställaren låta ta in porträttet i tidning eller tidskrift eller i skrift med biografiskt innehåll, förutsatt att fotografen inte har gjort särskilt förbehåll mot det.

Isammanhanget kan nämnas att upphovsrätten till litterära och konstnärliga verk enligt upphovsrättslagen från början alltid tillhör den som har skapat verket. Detta gäller såväl den ekonomiska rätten att mångfaldiga verket m.m. som den ideella rätten. Den ekonomiska rätten kan emellertid enligt 27 § upphovsrättslagen överlåtas till annan. I fråga om beställd porträttbild gäller dock att upphovsmannen inte får överlåta rätten till bilden utan tillstånd av beställaren eller dennes arvingar. Att exemplar av ett verk överläts innebär inte att upphovsrätten överläts.

Det upphovsrättsliga skyddet är enligt fotografilagen i regel 25 år från det år då bilden framställdes. Om fotografiet har ett konstnärligt eller vetenskapligt värde gäller skyddet under samma tid som enligt upphovsrättslagen, dvs. under fotografens livstid och 50 år därefter.

Utredningsarbete

Den svenska upphovsrättslagstiftningen är sedan år 1976 föremål för en allmän översyn av upphovsrättsutredningen (Ju 1976:02). Också i övriga nordiska länder pågår liknande utredningsarbete. Upphovsrättsutredningen bedriver sitt arbete etappvis och har hittills avlämnat flera delbetänkanden som helt eller delvis lett till lagstiftning. I utredningens senaste betänkande, (SOU 1988:31) Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Delbetänkande 4 som behandlar enskilt bruk – institutionell exemplarframställning, anför utredningen att den i nästa etapp kommer att överväga bl.a. frågan om fotografirätten bör integreras i upphovsrättslagen.

Motionsmotivering

I motion L801 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp) framhålls att såväl principiella som systematiska skäl talar för att alster av fotokonst lagtekniskt bör behandlas på samma sätt som andra alster av skapande konstnärlig verksamhet. Härtill kommer enligt motionärerna att den tekniska utvecklingen fört med sig att det numera är svårt att dra en klar gräns mellan olika tekniker och konstnärliga uttrycksmedel. En särbehandling av fotokonsten kommer därför att framstå som alltmer omotiverad. Motionärerna är medvetna om att upphovsrättsutredningen för närvarande överväger integrationsfrågan men anser att så starka skäl talar för att fotografireglerna bör arbetas in i upphovsrättslagen att utredningens arbete bör ha integration som principiell inriktning av sitt arbete.

Frågor rörande fotografers rättigheter har flera gånger tidigare behandlats i riksdagen, senast vid riksmötet 1987/88 med anledning av en motion med i huvudsak samma syfte som den nu aktuella. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1987/88:9 avstyrkte utskottet bifall till motionen med hänvisning till att spörsmålet övervägdes av upphovsrättsutredningen.

Utskottet

Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger ett tidsbegränsat skydd åt den som skapat ett sådant verk. Skyddet innebär att den som skapat verket har rätt att i princip ensam utnyttja verket ekonomiskt genom att framställa exemplar av det och göra verket tillgängligt för allmänheten t.ex. genom att framföra eller visa verket offentligt och sprida exemplar av det. Upphovsmannen har också ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang verket används. Skyddet för upphovsmannens rättigheter gäller under 50 år, som huvudregel räknat från upphovsmannens död.

Begreppen litterärt och konstnärligt verk i upphovsrättslagen är mycket vidsträckta och täcker bl.a. i stort sett samtliga konstarter. Lagen är dock inte tillämplig på fotografiska bilder utan fotografernas rättigheter regleras i en särskild lag, lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild. Skyddet för fotografiska bilder liknar i sina huvuddrag upphovsrätten. Sålunda har fotografen bl.a. en principiell ensamrätt att framställa exemplar av bilden och visa den offentligt. Vissa skillnader finns emellertid mellan regelsystemen. För beställda fotografier gäller t.ex. andra regler än för beställda konstverk. Vidare gäller skyddet för fotografisk bild som regel under 25 år från det bilden framställdes. För bilder med konstnärligt eller vetenskapligt värde är dock skyddstiden densamma som enligt upphovsrättslagen.

I motion L801 av Jan-Erik Wikström m.fl. (fp) yrkas att reglerna om fotografisk bild skall integreras i upphovsrättslagen. Motionärerna anser att såväl principiella som systematiska skäl talar för att fotokonsten bör i lagtekniskt hänseende behandlas som andra alster av konstnärlig verksamhet.

Som motionärerna själva påpekar överväger upphovsrättsutredningen under den nu pågående etappen av sitt utredningsarbete frågan huruvida fotografirätten bör integreras i upphovsrättslagen. Enligt vad utskottet inhämtat skall utredningsarbetet vara avslutat vid årsskiftet 1989-1990. Lika litet nu som då liknande motionsyrkanden tidigare prövats (se senast LU 1987/88:9) kan utskottet finna att riksdagen genom något uttalande i saken bör föregripa resultatet av upphovsrättsutredningens överväganden. Utskottet avstyrker alltså bifall till motion L801.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1988/89:L801.

Stockholm den 21 mars 1989

På lagutskottets vägnar

Rolf Dahlberg

Närvarande: Rolf Dahlberg (m), Lennart Andersson (s), Owe Andréasson (s), Stig Gustafsson (s), Ulla Orring (fp), Martin Olsson (c), Inger Hestvik (s), Allan Ekström (m), Bengt Kronblad (s), Gunnar Thollander (s), Hans Rosengren (s), Bengt Harding Olson (fp), Stina Eliasson (c), Elisabeth Persson (vpk)*, Elisabet Franzén (mp)*, Lena Boström (s) och Charlotte Cederschiöld (m).

* Elisabeth Persson och Elisabet Franzén har inte deltagit i beslutet under utskottets hemställan.

Reservation

Ulla Orring (fp) och Bengt Harding Olson (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Som motionärerna" och slutar med "motion L801" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att det finns starka skäl för att reglerna om fotografers rättigheter till sina bilder bör föras in i upphovsrättslagen. Med en sådan integrering skulle nämligen flera fördelar uppnås. Sålunda skulle alster av fotokonst komma att i lagtekniskt hänseende behandlas på samma sätt som andra alster av skapande verksamhet. Vidare skulle vissa gränsdragningsproblem kunna undvikas i framtiden. Som motionärerna framhåller överväger upphovsrättsutredningen för närvarande frågan om fotografireglerna skall integreras i upphovsrättslagen. Med hänsyn till spörsmålets betydelse anser utskottet att riksdagen nu bör uttala sig för att målet för utredningens arbete skall vara att upphovsrättslagen skall omfatta också rätten till fotografiska bilder. Utskottet tillstyrker alltså bifall till motion L801.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:L801 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om integrering av fotografi-reglerna i upphovsrättslagen.

